

Opetushallitus
kirjaamo@oph.fi

LAUSUNTO 16.5.2018

Lausunto kasvatusta ja ohjausalan ammatti- ja erikoisammattitutkinnon perusteiden luonnoksesta (Opetushallituksen lausuntopyyntö OPH-1027-2018)

Kehitysvammaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto kasvatusta ja ohjausalan ammatti- ja erikoisammattitutkinnon perusteiden luonnoksesta.

Kehitysvammaliitto on asiantuntijajärjestö, jonka jäseniä ovat palveluiden tuottajat. Liitto edustaa 93 jäsenorganisaatiota – kuntayhtymiä, kuntia, seurakuntia, rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä – sekä yksityisiä ihmisiä. Liiton jäsenet tekevät kehitys- ja puhevammaisyyttä tai toimivat muuten vammaisten henkilöiden hyväksi. Suomessa arvioidaan olevan noin 40 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma. Kehitysvammaisten lisäksi on 65 000 ihmistä, joilla on eriasteisia puhe- ja kommunikaatiovaikeuksia, sekä arviolta jopa 650 000 selkokielen tarvitsijaa.

Kasvatusta ja ohjaustyöllä on tärkeä rooli tukea tarvitsevien henkilöiden osallisuuden edistämiseksi ja oikeuksien toteutumisessa. Lausunnossamme tarkastelemme luonnosta 1) työelämälähtöisen oppimisen sekä 2) kehitysvammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osallisuuden, aseman ja oikeuksien sekä kommunikaation näkökulmista.

KOULUTUKSEN TYÖELÄMÄLÄHTÖISYYS

Työelämälähtöisyydessä ja työssä oppimisessa tulee huomioida riittävä teoriaan perustuva osaaminen sekä aika ja tuki kriittisyyden mahdollistavalle refleksiivisyydelle, mikä mahdollistaa opiskelijan ja työyhteisön vastavuoroisen oppimisen. Työelämälähtöisessä koulutuksessa tulee kriittisesti tarkastella myös työyhteisöjen mahdollisuuksia vastata muuttuvaan kasvatusta ja ohjausympäristöön liittyvään oppimiseen. Kehitysvammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden yhdenvertaisen aseman ja osallisuuden yhtenä esteenä toimivat vakiintuneet ja usein palvelujärjestelmästä lähtöiset työkäytännöt. Kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteuttamiseen liittyy epäselvyyksiä esimerkiksi henkilökunnan ja omaisten toimintakäytännöissä ja siinä, minkä katsotaan olevan rajoittamista ja minkä taas normaalia ohjausta.

Asenteiden näkökulma työhön vaikuttavana tekijänä on tunnistettu sivulla 44 osiossa 2.15. Kokemusasiantuntijana ja vertaisohjaajana toimiminen ("opiskelija tunnistaa omat asenteensa ja toimii ammatillisesti eri toimijaryhmien kanssa") sekä sivulla 47 osiossa 2.17. Kulttuurinen moninaisuus kasvatusta ja ohjaustyössä oleva osaamiskriteeri ("opiskelija tunnistaa omat asenteensa ja arvomaailmansa sekä niiden vaikutukset työhönsä"). Opiskelijan sekä työyhteisöjen asenteiden merkitystä työhön ja ohjaussuhteeseen vaikuttavana tekijänä tulisi tuoda esille myös muissa tutkinnon osissa.

2) OSALLISUUS, ASIAKKAAN ASEMA JA OIKEUDET SEKÄ KOMMUNIKAATIO

Osallisuus

YK:n vammaissopimuksen ja vammaispalvelulain mukaisesti kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat henkilöt käyttävät ensisijaisesti samoja palveluita muiden kansalaisten kanssa. Tämä edellyttää opiskelijalta kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden kohtaamiseen, heidän kuulluksi tulemiseen ja ohjaamiseen liittyvää osaamista kaikissa kasvatuksen ja ohjauksen ympäristöissä. Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden kohtaamisen, kuulluksi tulemisen tukemisen ja ohjaamisen näkökulman tulisi näkyä läpileikkaavana periaatteena kaikissa tutkinnon osaamisaloissa ja osissa eli

- tutkinnon pakollisessa, kaikille yhteisessä osiossa
- syventäen jokaisessa tutkinnon osaamisalassa, sen erityinen toimintaympäristö huomioiden
- mahdollisena valinnaisena tutkinnon osana "Erytynen tuki ja osallisuus kasvatuksen ja ohjauksen ympäristöissä".

Onnistunut esimerkki kasvatus- ja ohjaussuhdetta ja sen tavoitteita kuvaavasta lähestymistavasta on sivulla 9 oleva ilmaus: "Opiskelija tukee ohjattavaa yksilöllisesti, kannustaen, omatoimisuutta ja osallisuutta tukien kaikissa päivittäisissä toiminnoissa" (Luku 2.3. "Tuen tarpeeseen vastaaminen oppimisen ja ohjauksen ympäristöissä").

Vammaisoikeuksien näkökulmasta vammaisten henkilöiden kohtaamat haasteet ovat korostuneesti toimintaympäristöstä, rakenteista ja asenteista johtuvia. Näkökulma tulee esimerkillisesti esille osassa alalukuun 2.3. sisältyviä osioita ja niissä olevia hyväksytyt suorituksen kriteereitä. Kehitysvammaisuuteen viittaavat kohdat kuvaavat kuitenkin yksipuolisemmin ohjausprosessia yksilön toimintakyvyn tukemisena. Tämä alaosio ei riittävästi tuo esille ympäristön merkitystä kehitysvammaisen tai erityistä tukea tarvitsevan henkilön toimintamahdollisuuksien ja kuulluksi tulemisen tukemisessa.

Esimerkkinä ehdotetaan lisäystä sivulle 10 alakohtaan "Opiskelija tukee kehitysvammaisen toimintakykyä/mahdollistaa yhdenvertaisen osallistumisen ja oppimisen" -kohtaan "tunnistaa toimintaympäristön haasteiden ja mahdollisuuksien vaikutukset henkilön toimintakykyyn ja tukee ja vahvistaa yhdenvertaista osallistumista ja oppimista."

Asiakkaan asema ja oikeudet kasvatus- ja ohjaussuhteessa

Yhteisessä pakollisessa tutkinnon osassa olisi tuotava selkeästi ja käytännönläheisesti esille asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä sen huomioiminen kasvatus- ja ohjaussuhteessa. Tällä viitataan asiakkaan omien näkemysten ja toiveiden kuulemiseen, kunnioittamiseen ja huomioimiseen valintojen, tarpeiden sekä tarvittavan ohjauksen ja tuen määrittelyssä.

Yleisesti asiakkaan aseman vahvistamiseen liittyvää osaamista on avattu osiossa "2.12. Oman toiminnan ohjaus eri elämänvaiheissa" toimijuusnäkökulmaa hyödyntämällä. Kehitysvammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden oikeuksien vahvistamiseksi tämän näkökulman perusteiden sekä niiden yhteyden kehitysvammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien ihmisten asemaan tulisi näkyä läpileikkaavana kaikissa tutkinnon osissa.

Ensimmäisenä esimerkkinä viitataan sivulla neljä (4), kohdassa 2.1. Ammatillinen toiminta ja työelämäosaaminen kasvatus- ja ohjauksella olevaan osaamiskriteeriin "Opiskelija tunnistaa tuen ja ohjauksen tarpeet sekä toimii ne huomioiden". Tähän lisäyksenä ehdotamme tuen ja ohjauksen tarpeiden tunnistamista sekä toimimista yhteistyössä asiakkaan kanssa. Toisena esimerkkinä toimii ehdotettava lisäys sivulle 37 kohtaan "Opiskelija edistää asiakkaan omaa toimijuutta", johon tulisi lisätä kohta: "Opiskelija kunnioittaa asiakkaan tekemiä itsemääräämisoikeuteen pohjautuvia päätöksiä, vaikka ne eroaisivat opiskelijan tai työyhteisön omista näkemyksistä."

Lisäksi sivulle 9 osioon "2.3. Tuen tarpeeseen vastaaminen oppimisen ja ohjauksen ympäristöissä/Opiskelija tunnistaa tuen tarpeita ja tukee ohjattavaa niissä" ehdotetaan muutosta kohtaan "Opiskelija huomioi intimitteettisuojan ja aseptiset työtavat." Kielimuodoltaan ilmaisu poikkeaa muista hyväksytyin suorituksen kriteereistä. Muokkausehdotuksemme on seuraava: opiskelija kiinnittää ohjaustilanteissa huomiota asiakkaan yksityisyyden säilyttämiseen.

Kommunikointi

Kehitysvammaisten tai muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osallisuus edellyttää kuulluksi tulemista ja omaan elämäänsä ja yhteisiin asioihin vaikuttamista. Erityistä tukea tarvitsevia puhevammaisia ihmisiä (sisältää kehitysvammaiset ja muut tukea tarvitsevat) on Suomessa noin 65 000. Lisäksi maahanmuuttajien määrä kasvaa ja ikääntyviä ihmisiä on yhä enemmän. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus opintojen myötä syventää osaamistaan vuorovaikutuksen perusteista, kielitietoisesta viestinnästä, puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista sekä ymmärtää digitaalisen ja tiedollisen saavutettavuuden merkitys osallisuuden edistämässä.

Luonnoksessa käytetyn selkeäkielisyyden käsitteen tilalla toivomme käytettäväksi selkokieli käsitettä, jolle on virallinen määritelmä. Selkokielestä hyötyy noin 650 000 suomalaista. Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. (Esimerkki selkeäkielisyyden käytöstä s. 9 "Opiskelija ohjaa oppijaa erilaisissa kielellisissä haasteissa")

Osiossa 2.17. "Kulttuurinen moninaisuus kasvatus- ja ohjaustyössä" sivulla 49 mainitaan selkokieli ja avataan kiitettävästi kielen roolia identiteetin tukemiseen liittyvässä työssä. Maahanmuuttajatyön lisäksi opiskelija tarvitsee selkokieltä myös työskennellessään kehitysvammaisten ihmisten, iäkkäiden ja muistisairaiden henkilöiden tai puhevammaisten ihmisten kanssa.. Tämä edellyttää opiskelijalta onnistuneen vuorovaikutuksen elementtien (LOVIT) huomioimista kaikessa vuorovaikutuksessa ja tarvittaessa selkokielen ja puhetta korvaavien keinojen hallintaa. Lisäksi opiskelijan olisi hyvä osata käyttää ja lisätä asiakkaan tarvitsemia uusia kuvia yleisimpiin kommunikoinnin apuvälineisiin kuten kuvakansioihin. Toivomme, että kulttuuriosiossa erikseen mainittu "Käyttää tarvittaessa selkokieltä ja asioimistulkkia" korjattaisiin muotoon "Käyttää tarvittaessa selkokieltä ja tulkkaus- ja käännöspalveluita" sisällytettäisiin jokaiseen viidestä osaamisalueesta. Tällä varmistetaan asiakkaan osallisuus ja oikeus kuulluksi tulemiseen.

Erityisen herkkä ja haavoittuvainen ryhmä on vammaiset lapset, joilla on vaikeuksia ilmaista itseään vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Opiskelijan tulee tarvittaessa pystyä hyödyntämään vuorovaikutustilanteissa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikoinnin menetelmiä ja kehittämään jo olemassa olevaa osaamistaan aiheeseen liittyen. Tämä tulisi näkyä vahvemmin luonnoksessa koskien

niitä osioita, joissa opiskelija työskentelee lasten parissa. Ehdotamme lisättäväksi sivulle 18 "Opiskelija tukee lasten kielten rikasta maailmaa" hyväksytyt suorituksen kriteeriksi kohdan: "Hyödyntää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikoinnin menetelmiä".

KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Marianna Ohtonen
Toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala
Yksikön johtaja